herpy

LEGWANY

Frynosoma rogata

Phrynosoma cornutum

Phrynosoma cornutum to szeroka, spłaszczona jaszczurka z rogami na głowie i dwoma rzędami ostrych łusek wzdłuż boków. Żyje na otwartych, suchych terenach trawiastych i w zaroślach na południu USA i północy Meksyku. Osiąga 7-13 cm od pyska do kloaki, jest aktywna w dzień i żywi się głównie mrówkami. Właśnie pokarm stanowi główną przeszkodę: trudno go zastąpić, a gatunek należy do najtrudniejszych jaszczurek w hodowli terraryjnej.

Rodzina: Phrynosomatidae Nazwa angielska: Texas horned lizard Dawna nazwa: *Agama cornuta; Phrynosoma brevicornis; Phrynosoma bufonium; Phrynosoma harlanii; Phrynosoma planiceps*

NAJWAŻNIEJSZE FAKTY

ZWIERZĘ

Wielkość dorosłego osobnika	**7-13 cm** długość od pyska do kloaki
Waga	**25-90 g**
Długość życia	**7-9 lat**
Aktywność	**Za dnia**
Tryb życia	**Naziemny i kopiący nory**
Środowisko	**Półpustynia i sawanna**
Trudność	**Ekspert**

HODOWLA

Min. terrarium	**100 × 50 × 40 cm** D × S × W dla 1 dorosłego osobnika
Temperatura w dzień	**27-29 °C**
Miejsce wygrzewania	**38-42 °C**
Temperatura w nocy	**18-22 °C**
Wilgotność	**20-40%**
Woda	**Bez miski z wodą**
UVB	**Niezbędne** Strefa Fergusona 3
Pokarm	**Owady**
Utrzymanie	**Pojedynczo**

ROZMNAŻANIE

Rozmnażanie	**Jajorodny**
Dojrzałość płciowa	**24 miesięcy**
Wielkość zniesienia	**14-37 jaj**
Zniesienia w roku	**1**
Inkubacja	**40-61 dni** przy 27-30 °C

OCHRONA I FORMALNOŚCI

CITES	**Załącznik II**
Załącznik unijny	**Załącznik B**
IUCN	**Najmniejszej troski (LC)**

O gatunku

Phrynosoma cornutum to krótka, okrągła i płaska jaszczurka, przypominająca małą ropuchę z rogami. Nazwa naukowa oznacza "ciało ropuchy" i "rogata". Dwa duże rogi znajdują się z tyłu głowy, a kilka mniejszych wzdłuż szczęki i skroni. Wzdłuż każdego boku ciała biegną dwa rzędy ostrych łusek, a grzbiet pokrywają duże, kilowate łuski. Ogon jest krótki.

Ubarwienie dopasowuje się do podłoża: od żółtego do rdzawobrązowego na glebie piaszczystej i od brązowego do szarego na suchej trawie prerii. Na grzbiecie znajdują się duże ciemne plamy z jaśniejszym obrzeżeniem, a jasny pas biegnie od karku wzdłuż grzbietu. Od oczu w stronę rogów biegną ciemne pasy. Świeżo wyklute młode są ciemnobrązowe i z wiekiem jaśnieją. W okresie godowym barwy stają się intensywniejsze.

Większa jest samica. Od pyska do kloaki samica mierzy do 13 cm, samiec około 9 cm. Dorosłe osobniki ważą 25-90 g.

Gatunek broni się na kilka sposobów. Leży zupełnie nieruchomo i trudno go dostrzec. Gdy zostanie wykryty, nadyma ciało, tak że łuski się nastroszają, i może kłuć rogami. Wobec psowatych potrafi wystrzelić strumień krwi z kącików oczu na odległość do 1,5 m.

Phrynosoma cornutum jest specjalistą pokarmowym, co rzutuje na każdy aspekt jej hodowli. Około 70 % pokarmu stanowią mrówki żniwiarki (*Pogonomyrmex*), a resztę głównie inne mrówki i owady. We krwi ma substancję neutralizującą truciznę mrówek żniwiarek, a w przełyku śluz, który otula połknięte mrówki. Takiego pokarmu nie da się w pełni zastąpić w terrarium, a większość problemów w niewoli wynika z niewłaściwego żywienia. Gatunek wycofał się z dużej części swojego zasięgu, m.in. z powodu pestycydów, zabudowy i zawleczonych mrówek ognistych, które wypierają mrówki żniwiarki.

Występowanie i środowisko

Phrynosoma cornutum występuje w południowej i środkowej Ameryce Północnej. W USA spotyka się ją od południowo-wschodniego Kolorado i Kansas przez Oklahomę i większą część Teksasu po południowo-wschodni Nowy Meksyk i skrajny południowo-wschodni kraniec Arizony. W Meksyku występuje we wschodniej Sonorze, w większej części Chihuahua, w Coahuili, Nuevo León i Tamaulipas oraz w częściach Durango, Zacatecas i San Luis Potosí.

Gatunek wprowadzono także na południowym wschodzie USA, m.in. na Florydzie i w Karolinie Południowej, gdzie niewielkie populacje utrzymują się od lat 20.-40. XX wieku. Mapa ich nie pokazuje. Występuje od poziomu morza na wyspach u wybrzeży Teksasu do około 1800 m n.p.m.

> **Naturalny zasięg:** Stany Zjednoczone i Meksyk.

ŚRODOWISKO

Gatunek zamieszkuje otwarty teren o skąpej roślinności: piaszczyste i kamieniste półpustynie, prerie i suche łąki, często w pobliżu kopców mrówek żniwiarek. Jaszczurka ukrywa się tu, leżąc zupełnie nieruchomo na ziemi, gdzie jej ubarwienie zlewa się z podłożem. Chętnie zajmuje nieco wyżej położone miejsce, np. kamień lub kępę, i rozgląda się z uniesionym przodem ciała.

Jest aktywna wyłącznie w dzień. Rano i wieczorem wygrzewa się i poluje na odkrytym terenie, a w najgorętszych godzinach popołudniowych chowa się pod kamieniami, w norach gryzoni lub pod krzewami. Poluje przy wejściach do mrowisk przed południem, gdy mrówki są najbardziej aktywne. Średnio przemieszcza się około 50 m dziennie.

Wodę pozyskuje głównie z rosy i kropli deszczu, które zlizuje z roślin i z własnego ciała, a także z pokarmu. Od października do końca marca zimuje zakopana w luźnej ziemi i liściach. Kryjówki zimowe mają około 14 cm głębokości i często są skierowane na południe lub południowy zachód, gdzie najlepiej dociera słońce.

Samica wykopuje system korytarzy na głębokości 12-25 cm, składa jaja i ponownie zasypuje otwór. Nie pozostaje przy jajach.

Hodowla

TERRARIUM

Wiedza o hodowli *Phrynosoma cornutum* jest skąpa. Warunki opierają się więc na naturalnym środowisku: otwartym, suchym terenie, luźnej glebie, silnym słońcu i diecie z mrówek. *Sceloporus undulatus* i *Sceloporus occidentalis* z tej samej rodziny mają podobne wymagania co do słońca i ciepła, ale są znacznie łatwiejsze w hodowli, bo jedzą typowe owady karmowe.

Dorosły osobnik potrzebuje terrarium o wymiarach co najmniej 100 × 50 × 40 cm (długość × szerokość × wysokość). Gatunek korzysta tylko z dna i nie wspina się, więc liczy się powierzchnia dna. Podłoże powinno stanowić 5-10 cm luźnej mieszanki piasku i ziemi, aby jaszczurka mogła zakopywać się na noc i podczas odpoczynku. Młode i podrośnięte osobniki mogą przebywać w terrarium 75 × 30 cm z około 5 cm podłoża z piasku, ziemi i żwirku granitowego.

Urządź terrarium otwarcie i prosto: płaskie kamienie i kilka kawałków drewna jako miejsca do wygrzewania i punkty obserwacyjne oraz kilka kryjówek, aby jaszczurka mogła się schować. Zamocuj kamienie tak, by nie mogły się osunąć, gdy zwierzę kopie. Terrarium musi mieć szczelną pokrywę z siatki lub szkła i dobrą wentylację. Postaw je w spokojnym miejscu, bo gatunek źle znosi zakłócenia.

TEMPERATURA

Gatunek uwielbia słońce i potrzebuje miejsca do wygrzewania, w którym powierzchnia osiąga 38-42 °C, mierzone termometrem na podczerwień. Reszta terrarium powinna być chłodniejsza, 27-29 °C w dzień, aby jaszczurka sama decydowała, jak długo leży w cieple. Lampa grzewcza musi być sterowana termostatem, a zwierzę nie może mieć dostępu do żarówki.

Nocą temperatura spada do 18-22 °C. Nocne dogrzewanie nie jest potrzebne, jeśli w pomieszczeniu jest co najmniej 18 °C.

Szkodliwe jest zarówno zbyt mało, jak i zbyt dużo ciepła. Gdy jest za zimno, jaszczurka słabo je i trawi. Gdy całe terrarium jest za ciepłe, zakopuje się i nie wychodzi.

W naturze gatunek zimuje od października do końca marca. Temperatura i długość zimowania w terrarium nie są udokumentowane, a zimować można wyłącznie zdrowe, dobrze odżywione zwierzęta.

WILGOTNOŚĆ I WODA

Wilgotność powietrza musi być niska, 20-40 %, a terrarium powinno całkowicie wysychać w ciągu dnia. Podłoże nie może być mokre.

Gatunek prawie nie pije z miski, lecz zlizuje rosę i krople deszczu z roślin i własnego ciała. Dlatego zraszaj lekko raz lub dwa razy dziennie kamienie i rośliny, tak by powstały krople, i pozwól im znów wyschnąć. Dobrym rozwiązaniem jest system zamgławiający uruchamiany dwa razy dziennie na krótko.

Czytaj więcej: Wilgotność, zraszanie i wentylacja

OŚWIETLENIE I UVB

Gatunek jest aktywny w dzień i spędza go w pełnym słońcu, dlatego potrzebuje silnego światła i UVB przez cały rok. Użyj świetlówki UVB (strefa Fergusona 3, T5 HO 10-14 %) lub kombinowanej lampy metalohalogenkowej z UVB nad miejscem do wygrzewania. Strefę dobrano na podstawie środowiska naturalnego. Mierz indeks UV na wysokości grzbietu zwierzęcia i wymieniaj źródło światła zgodnie z zaleceniami producenta.

Światło powinno świecić około 12 godzin dziennie, najlepiej 14 godzin latem i 10 godzin zimą, sterowane wyłącznikiem czasowym. Musi być chłodniejsze, bardziej zacienione miejsce, w które zwierzę może się wycofać. Nocą powinno być ciemno.

Czytaj więcej: Światło i UVB

ŻYWIENIE

Pokarm jest czynnikiem decydującym. W naturze około 70 % pokarmu to mrówki żniwiarki (*Pogonomyrmex*), a młode jedzą wyłącznie małe mrówki. Resztę stanowią termity, chrząszcze i szarańczaki. Takiej diety nie da się w pełni odtworzyć w terrarium.

W terrarium karmi się raz dziennie muszkami owocowymi, małymi świerszczami i mącznikami, oprószonymi preparatem wapniowym dla gatunków myrmekofagicznych. Podawaj jak najwięcej różnych owadów karmowych i oferuj żywe mrówki, gdy tylko da się je zdobyć. Owady karmowe muszą być małe. Mrówki z natury mogą przenosić pasożyty wewnętrzne i wolno je zbierać tylko w miejscach wolnych od pestycydów.

Przez dobę przed podaniem karm owady karmowe pożywnym pokarmem. Kontroluj masę ciała: zwierzę, które chudnie, nie dostaje wystarczająco właściwego pokarmu.

ZACHOWANIE I OBCHODZENIE SIĘ ZE ZWIERZĘCIEM

Phrynosoma cornutum jest spokojna i cicha, żyje samotnie. Nie rzuca się w oczy i łatwo ją przeoczyć, bo zlewa się z podłożem. Porusza się krótkimi odcinkami, unosi przód ciała i rozgląda się. Samce szybko kiwają głową do siebie nawzajem i do samic.

Gatunek nie nadaje się do brania na ręce. Łatwo się stresuje, a świeżo wyklute młode są płochliwe. Zawsze wybieraj osobniki urodzone w niewoli, bo radzą sobie lepiej niż odłowione z natury. Daj nowym zwierzętom spokojnie się zaaklimatyzować i bierz je na ręce tylko wtedy, gdy to konieczne. Gdy zwierzę czuje się zagrożone, nadyma się i może wystrzelić strumień krwi z oczu. To reakcja obronna, a nie objaw choroby, ale świadczy o silnym stresie.

Trzymaj jedno zwierzę w terrarium. Gatunek żyje samotnie, a samce mogą walczyć o mrowiska. Łącz zwierzęta tylko na czas kopulacji i obserwuj je.

Czytaj więcej: Zakup zwierząt: odchów, odłów i transport

Rozmnażanie

DOJRZAŁOŚĆ PŁCIOWA I OKREŚLANIE PŁCI

Płeć rozpoznaje się przede wszystkim po wielkości: samica osiąga do 13 cm od pyska do kloaki, samiec około 9 cm. Innych pewnych cech nie udokumentowano. Obie płcie osiągają dojrzałość płciową po dwóch latach, przy długości około 7 cm od pyska do kloaki. Samice muszą być w pełni dorosłe i w dobrej kondycji, zanim zostaną użyte do rozrodu.

GODY I KOPULACJA

W naturze gatunek rozmnaża się od połowy kwietnia do połowy czerwca, tuż po zimowaniu. Samiec szybko kiwa głową i wyrusza na poszukiwanie samic, zwłaszcza w pierwszym miesiącu po zimowaniu. Samica odrzuca samca, odchodząc lub machając ogonem. Podczas kopulacji samiec leży na samicy przez kilka godzin i przytrzymuje ją, gryząc jeden z jej rogów. Potem samica odrzuca innych samców, a samiec traci nią zainteresowanie. Po kopulacji ponownie odłącz samca. Sposób wywołania godów w terrarium nie jest udokumentowany.

SKŁADANIE JAJ I ZNIESIENIA

Samica składa jedno zniesienie w roku, ok. 44 dni po kopulacji. Zniesienie liczy 14-37 jaj, a najwięcej składają największe samice. Przednimi kończynami wykopuje ukośny korytarz na głębokości 12-25 cm, a tylnymi wypycha ziemię. Cała praca trwa 5-10 godzin. Po złożeniu jaj zasypuje otwór i rozgarnia ziemię na tym miejscu. Nie pozostaje przy jajach.

Do składania jaj samica potrzebuje pojemnika lub kąta z co najmniej 25 cm lekko wilgotnej ziemi piaszczystej. Bez odpowiedniego miejsca zatrzymuje jaja, co może zagrażać jej życiu.

INKUBACJA

Jaja są białe, skórzaste i mierzą około 10 × 16 mm. Przenosi się je ostrożnie, bez obracania, do pojemnika z lekko wilgotnym wermikulitem lub perlitem. Inkubacja trwa 40-61 dni. Temperatura inkubacji nie jest udokumentowana; 27-30 °C zapożyczono od *Sceloporus undulatus*. Utrzymuj równomierną wilgotność, aby jaja ani nie wyschły, ani nie zamokły.

Czytaj więcej: Inkubacja jaj

ODCHÓW MŁODYCH

Świeżo wyklute młode mierzą około 2 cm od pyska do kloaki i ważą 0,6-0,8 g. Od pierwszego dnia są samodzielne. W naturze jedzą wyłącznie małe mrówki, dlatego odchów jest najtrudniejszym etapem. Młode karmi się codziennie muszkami owocowymi, małymi świerszczami i małymi mącznikami, oprószonymi preparatem wapniowym dla gatunków myrmekofagicznych. Trzymaj je osobno w małych terrariach urządzonych tak samo jak dla dorosłych: luźne podłoże, miejsce do wygrzewania i UVB. Są płochliwe, więc zapewnij im spokój i kilka kryjówek.

Czytaj więcej: Ciepło i temperatura

Zdrowie i częste błędy

Większość chorób wynika z błędów w urządzeniu terrarium lub w żywieniu. Typowe problemy to:

- Wychudzenie i głód. Gdy pokarm jest niewłaściwy, jaszczurka powoli chudnie i umiera. To najczęstsza przyczyna strat, zwłaszcza u zwierząt odłowionych z natury.
- Niedobór wapnia i osteodystrofia (metaboliczna choroba kości) przy zbyt małej ilości UVB i wapnia. Objawia się miękkimi szczękami, wygiętymi kończynami i drżeniem.
- Stres przy zbyt małej liczbie kryjówek, braku spokoju lub trzymaniu kilku zwierząt razem.
- Pasożyty wewnętrzne i roztocza, zwłaszcza u zwierząt z natury. Zleć badanie kału i sprawdzaj skórę.
- Problemy z linieniem przy zbyt suchym powietrzu. Resztki wylinki mogą zostawać na palcach i ogonie.
- Problemy ze składaniem jaj, jeśli samica nie ma odpowiedniego miejsca do kopania.
- Oparzenia od niezabezpieczonych lamp grzewczych.

Zdrowe zwierzę jest czujne, ma czyste oczy i dobrze wypełnione ciało. Regularnie waż zwierzę, bo nagły spadek masy jest często pierwszym objawem choroby. Zgłoś się do weterynarza z doświadczeniem w leczeniu gadów, jeśli zwierzę chudnie, nie je, jest apatyczne lub ma obrzęki szczęki.

Czytaj więcej: Wapń, witaminy i suplementy Czytaj więcej: Typowe choroby i objawy choroby

Zawsze pytaj kogoś, kto się zna

Ten poradnik to dobry punkt wyjścia, ale nie zastąpi doświadczenia. Zwierzęta są różne, a wielu najważniejszych rzeczy można się nauczyć tylko od ludzi, którzy od lat hodują dany gatunek. Porozmawiaj z hodowcą, doświadczonym terrarystą lub weterynarzem, który zna gady i płazy, zanim kupisz zwierzę - i ponownie, gdy coś wygląda niepokojąco.